

YURIDIK FANLAR AXBOROTNOMASI

ВЕСТНИК ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК

REVIEW OF LAW SCIENCES

huquqiy ilmiy-amaliy jurnal

правовой научно-практический журнал

legal scientific-practical journal

2026-yil 1-son

VOLUME 10 / ISSUE 1 / 2026

DOI: [HTTPS://DX.DOI.ORG/10.51788/TSUL.ROLS.2025.10.1](https://dx.doi.org/10.51788/TSUL.ROLS.2025.10.1)

ISSN 2181-919X

E-ISSN 2181-1148

DOI: [HTTPS://DX.DOI.ORG/10.51788/TSUL.ROLS](https://dx.doi.org/10.51788/TSUL.ROLS)

Crossref

Content
Registration

**MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT YURIDIK
UNIVERSITETI**

"Yuridik fanlar axborotnomasi –
Вестник юридических наук – Review
of law sciences" huquqiy ilmiy-amaliy
jurnali O'zbekiston matbuot va axborot
agentligi tomonidan 2020-yil 22-dekabrda
0931-sonli guvohnoma bilan davlat
ro'yxatidan o'tkazilgan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy
ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi
huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi
jurnallari ro'yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat
yuridik universitetiga tegishli. Barcha
huquqlar himoyalangan. Jurnal material-
laridan foydalanish, tarqatish va ko'paytirish
muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Nashr bo'yicha mas'ul:

O. Choriyev

Muharrirlar:

E. Mustafayev,
Y. Yarmolik,
M. Sharifova,
Sh. Beknazarova,
X. Yuldasheva

Musahhih:

M. Tursunov

Texnik muharrir:

U. Sapayev

Dizayner:

D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahar,
Sayilgoh ko'chasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Veb-sayt: review.tsul.uz

E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1385.

Nashriyot litsenziyasi

№ 174625, 29.11.2023-y.

Jurnal 2026-yil 25-martda
bosmaxonaga topshirildi.
Qog'oz bichimi: A4.
Shartli bosma tabog'i: 23,5
Adadi: 100. Buyurtma: № 46.

Bosmaxona litsenziyasi

29.11.2023 № 174626

TDYU bosmaxonasida chop etildi.
Bosmaxona manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko'chasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

TAHRIR HAY'ATI**BOSH MUHARRIR**

B. Xodjayev – Toshkent davlat yuridik universiteti rektori, yuridik fanlar doktori, professor

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI

Z. Esanova – Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

MAS'UL MUHARRIR

O. Choriyev – Toshkent davlat yuridik universiteti Tahririy-nashriyot markazi direktori

TAHRIR HAY'ATI A'ZOLARI

Y. Kanyazov – Adliya vazirligi huzuridagi Yuridik kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti direktori, yuridik fanlar nomzodi

J. Tashkulov – Fanlar akademiyasi Davlat va huquq instituti bo'lim boshlig'i, yuridik fanlar doktori, professor

U. To'xtasheva – Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi direktori o'rinbosari, yuridik fanlar doktori, professor

M. Yasan – Balikesir universiteti Huquq fakulteti professori (Turkiya)

S. Ma'mun – Islam Negeri universiteti o'qituvchisi (Indoneziya)

Sh. Asadov – O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi Yuridik ta'lim va sud-ekspertiza boshqarmasi boshlig'i, yuridik fanlar doktori, professor

I. Ergashev – Toshkent davlat yuridik universiteti Ma'muriy va moliya huquqi sho'basi professori, yuridik fanlar doktori

J. Nematov – Toshkent davlat yuridik universiteti Ma'muriy va moliya huquqi sho'basi professori, yuridik fanlar doktori

M. Aminjonova – O'zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi Qonunchilik ijrosi ustidan nazoratni tashkil etish kafedrasida dotsenti, yuridik fanlar doktori

M. Raximov – Toshkent davlat yuridik universiteti Tadqiqot markazi boshlig'i, yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori

I. Djurayev – Toshkent davlat yuridik universiteti Sud hokimiyati, advokatura va huquqni muhofaza qiluvchi organlar sho'basi mudiri, yuridik fanlar doktori, professor

O. Narzullayev – Toshkent davlat yuridik universiteti Ekologiya huquqi sho'basi professori, yuridik fanlar doktori

F. Maxmudov – Adliya vazirligi huzuridagi Yuridik kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti direktori o'rinbosari, yuridik fanlar doktori, dotsent

M. Kadirova – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat-protsessual huquqi sho'basi professor v.b., yuridik fanlar doktori

I. Yakubova – Toshkent davlat yuridik universiteti Intellektual mulk huquqi sho'basi professor v.b., yuridik fanlar doktori

A. Muxamedjanov – Toshkent davlat yuridik universiteti Xalqaro huquq va inson huquqlari sho'basi professori, yuridik fanlar doktori

N. Niyazova – Toshkent davlat yuridik universiteti O'zbek tili va adabiyoti sho'basi professori, pedagogika fanlari nomzodi

**УЧРЕДИТЕЛЬ: ТАШКЕНТСКИЙ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ
УНИВЕРСИТЕТ**

Правовой научно-практический журнал «Вестник юридических наук – Yuridik fanlar axborotnomasi – Review of Law Sciences» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 22 декабря 2020 года с удостоверением № 0931.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:
О. Чориев

Редакторы:

Э. Мустафаев,
Е. Ярмолик,
М. Шарифова,
Ш. Бекназарова,
Х. Юлдашева

Корректор:

М. Турсунов

Технический редактор:

У. Сапаев

Дизайнер:

Д. Ражапов

Адрес редакции:

100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.
Тел.: (0371) 233-66-36 (1169)

Веб-сайт: review.tsul.uz

E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1385.

Издательская лицензия

от 29.11.2023 № 174625.

Журнал передан в типографию
25.03.2026.

Формат бумаги: А4.

Усл. п. л. 23,5. Тираж: 100 экз.

Номер заказа: 46.

Лицензия типографии

от 29.11.2023 № 174626.

Отпечатано в типографии

Ташкентского государственного
юридического университета.

100047, г. Ташкент, ул. Сайилгох, дом 37.

© Ташкентский государственный
юридический университет

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Б. Ходжаев – ректор Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

З. Эсанова – проректор Ташкентского государственного юридического университета по научной работе и инновациям, доктор юридических наук, профессор

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

О. Чориев – директор Редакционно-издательского центра Ташкентского государственного юридического университета

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ

Е. Каньязов – директор Института переподготовки и повышения квалификации юридических кадров при Министерстве юстиции, кандидат юридических наук

Ж. Ташкулов – заведующий отделом Института государства и права Академии наук, доктор юридических наук, профессор

У. Тухташева – заместитель директора Агентства по противодействию коррупции Республики Узбекистан, доктор юридических наук, профессор

М. Ясан – профессор юридического факультета Университета Балыкесир (Турция)

С. Маъмун – преподаватель Исламского государственного университета (Индонезия)

Ш. Асадов – начальник управления юридического образования и судебной экспертизы Министерства юстиции Республики Узбекистан, доктор юридических наук, профессор

И. Эргашев – профессор сектора административного и финансового права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Ж. Нематов – профессор сектора административного и финансового права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

М. Аминжонов – доцент кафедры организации контроля за исполнением законодательства Правоохранительной академии Республики Узбекистан, доктор юридических наук

М. Рахимов – начальник Центра исследований Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам

И. Джураев – заведующий сектором судебной власти, адвокатуры и правоохранительных органов Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

О. Нарзуллаев – профессор сектора экологического права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Ф. Махмудов – заместитель директора Института переподготовки и повышения квалификации юридических кадров при Министерстве юстиции, доктор юридических наук, доцент

М. Кадирова – и.о. профессора сектора уголовно-процессуального права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

И. Якубова – и.о. профессора сектора права интеллектуальной собственности Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

А. Мухамеджанов – профессор сектора международного права и прав человека Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Н. Ниязова – профессор сектора узбекского языка и литературы Ташкентского государственного юридического университета, кандидат педагогических наук

**FOUNDER: TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF LAW**

“Yuridik fanlar axborotnomasi – Вестник юридических наук – Review of law sciences” legal scientific-practical journal was registered by Press and Information Agency of Uzbekistan on December 22, 2020, with certificate number 0931.

The journal is included in the list of journals of the Supreme Attestation Commission under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan. Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of materials of the journal are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:

O. Choriev

Editors:

E. Mustafaev,
E. Yarmolik,
M. Sharifova,
Sh. Beknazarova,
Kh. Yuldasheva

Proofreader:

M. Tursunov

Technical editor:

U. Sapaev

Designer:

D. Rajapov

Publishing department address:

100047. Tashkent city,
Sayilgoh street, 35.
Phone: (0371) 233-66-36 (1169)

Website: review.tsul.uz

E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Subscription index: 1385.

Publishing license

№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the Printing house on 25.03.2026.

Paper size: A4.

Cond.p.f: 23,5.

Units: 100. Order: № 46.

Printing house license

№ 174626, 29.11.2023.

Published in the Printing house of
Tashkent State University of Law.
100047. Tashkent city, Sayilgoh street, 37.

© Tashkent State University of Law

EDITORIAL BOARD

EDITOR-IN-CHIEF

B. Xodjaev – Rector of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

DEPUTY EDITOR

Z. Esanova – Deputy Rector for Scientific Affairs and Innovations of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

EXECUTIVE EDITOR

O. Choriev – Director of the Publishing and Editorial Center of Tashkent State University of Law

MEMBERS OF EDITORIAL BOARD

Y. Kanyazov – Director of the Institute for Retraining and Advanced Training of Legal Personnel under the Ministry of Justice, Candidate of Legal Sciences

J. Tashkulov – Head of the Department of the Institute of State and Law of the Academy of Sciences, Doctor of Law, Professor

U. Tuxtasheva – Deputy Director of the Anti-Corruption Agency, Doctor of Law, Professor

M. Yasan – Professor of the Faculty of Law, Balikesir University (Turkey)

S. Ma'mun – Lecturer at Universitas Islam Negeri (Indonesia)

Sh. Asadov – Head of the Department of Legal Education and Forensic Examination of the Ministry of Justice of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor

I. Ergashev – Professor of the Department of Administrative and Financial Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

J. Nematov – Professor of the Department of Administrative and Financial Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

M. Aminjonova – Associate Professor of the Department of Organization of Control over the Execution of Legislation of the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law

M. Rakhimov – Head of the Research Center of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

I. Djuraev – Head of the Department of Judiciary, Advocacy and Law Enforcement Agencies of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

O. Narzullaev – Professor of the Department of Environmental Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

F. Makhmudov – Deputy Director of the Institute for Retraining and Advanced Training of Legal Personnel under the Ministry of Justice, Doctor of Law, Associate Professor

M. Kadirova – Acting Professor of the Department of Criminal Procedure Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

I. Yakubova – Acting Professor of the Department of Intellectual Property Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

A. Mukhamedjanov – Professor of the Department of International Law and Human Rights of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

N. Niyazova – Professor of the Department of Uzbek Language and Literature of Tashkent State University of Law, Candidate of Pedagogical Sciences

MUNDARIJA

12.00.02 – KONSTITUTSIYAVIY HUQUQ. MA'MURIY HUQUQ. MOLIYA VA BOJXONA HUQUQI

11 **ALLAMBAYEV JAVLONBEK RUSTAMOVICH**

Ma'muriy huquqbuzarlik to'g'risidagi ishlarni ko'rib chiqishda ma'muriy ogohlantirish jazosini qo'llash istiqbollari

21 **SULTANOV RAHMON AVALBOYEVICH**

Oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda davlat boshqaruvini raqamlashtirish

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI. XALQARO XUSUSIY HUQUQ

28 **G'ULOMOV AKMALJON SHUKURILLAYEVICH**

Yangi Fuqarolik kodeksida "farqlash qobiliyati"ni mustahkamlash zaruriyati

34 **INOYATOVA SOXIBA FAZILOVNA**

Fuqarolik huquqlarini himoya qilishning fuqarolik huquqi kategoriyasi sifatidagi tizimli talqini

50 **MAMADIYEV ABROR ABDURAXMON O'G'LI**

Kompensatsiyaning fuqarolik-huquqiy tabiatiga oid ilmiy qarashlar

12.00.04 – FUQAROLIK PROTSESSUAL HUQUQI. IQTISODIY PROTSESSUAL HUQUQI. HAKAMLIK JARAYONI VA MEDIATSIYA

60 **ODILOVA SITORA BOBIR QIZI**

Sud amaliyotida protsessual muddatlar buzilishi va sud qarorlarini bekor qilish

12.00.06 – TABIIY RESURLAR HUQUQI. AGRAR HUQUQ. EKOLOGIK HUQUQ

69 **NISHONOV ABDULLOH UBAYDULLOH O'G'LI**

Muhofaza zonalarini hududidagi yer uchastkalaridan foydalanishning huquqiy tartibini takomillashtirish

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI. JINOYAT-IJROIYA HUQUQI

79 **JUMANIYOZOVA ZARNIGOR MAXAMMADI QIZI**

Odami savdosi jinoyatining obyekti va predmeti: jinoyat-huquqiy tahlil

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

90 **MADAMINOVA DURDONA ISKANDAROVNA**

Migratsion jarayonlarni huquqiy tartibga solish muammolari: AQSH misolida

105 **MUSAYEV DJAMALIDDIN KAMALOVICH**

Giyohvandlikka qarshi kurashish xavfsizligi strategiyalarida sun'iy intellektning innovatsion algoritmlari

113 **MAXAMATOV MAXMUD MAXAMATAMINOVICH**

Shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilishning zamonaviy tendensiyalari va O'zbekiston qonunchiligini takomillashtirish istiqbollari

122 **XODJAYEVA AZIZA BAXTIYOROVNA**

Barqaror qishloq xo'jaligini xalqaro huquqiy tartibga solish: O'zbekistonda FAO va IFAD modeli

131 **XOLMIRZAYEVA SHOXISTA ARZIQUL QIZI**

Migratsiya bo'yicha xalqaro tashkilot doirasida noqonuniy migratsiyaga qarshi kurashish masalalari

12.00.12 – KORRUPSIYA MUAMMOLARI

139 **MIRZAYEV RAHMATULLA IBODULLAYEVICH**

Korrupsiyaga qarshi kurashish sohasida sun'iy intellektni joriy etishning tashkiliy omillari

150 **MUSASHAYXOV KARIMJON XUSANXANOVICH**

Professional sport sohasidagi ma'muriy boshqaruv jarayonlarida korrupsiyaviy omillar: muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari

159 **AHMADOV ALIMARDON AXMADOVICH**

Aktivlarni qaytarish va korrupsiyani idrok qilish indeksi o'rtasidagi bog'liqlik: Yaponiya tajribasi hamda O'zbekistonda qo'llash imkoniyati

12.00.13 – INSON HUQUQLARI

175 **MUHITDINOVA FIRYUZA ABDURASHIDOVNA, MAMASOLIYEV SAIDAKMAL SAIDAKBAROVICH**

Inson huquqlari avlodlari nazariyasining rivojlanishi: an'anaviy huquqlardan raqamli huquqlarga o'tish masalalari

186 **ODILOV JAMSHID BOBIRMIRZO O'G'LI**

Inson ekologik huquqlarini ta'minlashning xalqaro huquqiy jihatlari

195 **RUZINAZAROV SHUXRAT NURALIYEVICH**

Ilm va adolatga sodiqligi bilan e'zoz topgan huquqshunos (Mamlakat Vosiqovaning yorqin xotirasiga bag'ishlanadi)

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.02 – КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО. АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО.
ФИНАНСОВОЕ И ТАМОЖЕННОЕ ПРАВО

11 **АЛАМБАЕВ ЖАВЛОНБЕК РУСТАМОВИЧ**

Перспективы применения предупреждения как меры административного наказания при рассмотрении дел об административных правонарушениях

21 **СУЛТАНОВ РАХМОН АВАЛБЕКОВИЧ**

Цифровизация государственного управления в обеспечении продовольственной безопасности

12.00.03 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО. СЕМЕЙНОЕ ПРАВО.
МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

28 **ГУЛОМОВ АКМАЛЖОН ШУКУРИЛЛАЕВИЧ**

Необходимость закрепления «способности к различению» в новом Гражданском кодексе

34 **ИНОЯТОВА СОХИБА ФАЗИЛОВНА**

Системное осмысление защиты гражданских прав как категории гражданского права

50 **МАМАДИЕВ АБРОР АБДУРАХМОН УГЛИ**

Научные взгляды на гражданско-правовую природу компенсации

12.00.04 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО.
ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО. АРБИТРАЖ И МЕДИАЦИЯ

60 **ОДИЛОВА СИТОРА БОБИР КИЗИ**

Нарушение процессуальных сроков в судебной практике и отмена судебных решений

12.00.06 – ПРИРОДОРЕСУРСНОЕ ПРАВО. АГРАРНОЕ ПРАВО. ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ПРАВО

69 **НИШОНОВ АБДУЛЛОХ УБАЙДУЛЛОХ УГЛИ**

Совершенствование правового режима использования земельных участков в границах охранных зон

12.00.08 – УГОЛОВНОЕ ПРАВО. УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВО

79 **ЖУМАНИЕЗОВА ЗАРНИГОР МАХАММАДИ КИЗИ**

Объект и предмет преступления торговли людьми: уголовно-правовой анализ

12.00.10 – МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО

90 **МАДАМИНОВА ДУРДОНА ИСКАНДАРОВНА**

Проблемы правового регулирования миграционных процессов: на примере США

105 **МУСАЕВ ДЖАМАЛИДДИН КАМАЛОВИЧ**

Инновационные алгоритмы искусственного интеллекта в стратегиях антинаркотической безопасности

113 **МАХАМАТОВ МАХМУД МАХАМАТАМИНОВИЧ**

Современные тенденции защиты персональных данных и перспективы совершенствования законодательства Узбекистана

122 **ХОДЖАЕВА АЗИЗА БАХТИЁРОВНА**

Международно-правовое регулирование устойчивого сельского хозяйства: модель FAO и IFAD в Узбекистане

131 **ХОЛМИРЗАЕВА ШОХИСТА АРЗИКУЛ КИЗИ**

Вопросы противодействия незаконной миграции в рамках Международной организации по миграции

12.00.12 – ПРОБЛЕМЫ КОРРУПЦИИ

139 **МИРЗАЕВ РАХМАТУЛЛА ИБОДУЛЛАЕВИЧ**

Организационные факторы внедрения искусственного интеллекта в сфере противодействия коррупции

150 **МУСАШАЙХОВ КАРИМЖОН ХУСАНХАНОВИЧ**

Коррупционные факторы в процессах административного управления в сфере профессионального спорта: проблемы и пути их устранения

159 **АХМАДОВ АЛИМАРДОН АХМАДОВИЧ**

Взаимосвязь между возвратом активов и индексом восприятия коррупции: опыт Японии и перспективы применения для Узбекистана

12.00.13 – ПРАВА ЧЕЛОВЕКА

175 **МУХИТДИНОВА ФИРЮЗА АБДУРАШИДОВНА, МАМАСОЛИЕВ САИДАКМАЛ САИДАКБАРОВИЧ**

Развитие теории поколений прав человека: проблемы перехода от традиционных прав к цифровым

186 **ОДИЛОВ ЖАМШИД БОБИРМИРЗО УГЛИ**

Международно-правовые аспекты обеспечения экологических прав человека

195 **РУЗИНАЗАРОВ ШУХРАТ НУРАЛИЕВИЧ**

Юрист, удостоенный признания за преданность науке и справедливости (посвящается светлой памяти Мамлакат Восиковой)

CONTENTS

12.00.02 – CONSTITUTIONAL LAW. ADMINISTRATIVE LAW. FINANCIAL AND CUSTOMS LAW

- 11 **ALLAMBAEV JAVLONBEK RUSTAMOVICH**
Prospects for the application of an administrative warning penalty when considering cases of administrative offenses
- 21 **SULTANOV RAHMON AVALBOYEVICH**
Digitalization of public administration in ensuring food security

12.00.03 – CIVIL LAW. BUSINESS LAW. FAMILY LAW. INTERNATIONAL PRIVATE LAW

- 28 **GULOMOV AKMALJON SHUKURILLAYEVICH**
The necessity of strengthening “Discernment capacity” in the new Civil Code
- 34 **INOYATOVA SOKHIBA FAZILOVNA**
Systematic reflection of civil rights protection as a category of civil law
- 50 **MAMADIEV ABROR ABDURAKHMOM UGLI**
Scientific views on the civil-legal nature of compensation

12.00.04 – CIVIL PROCEDURAL LAW. ECONOMIC PROCEDURAL LAW. ARBITRATION PROCESS AND MEDIATION

- 60 **ODILOVA SITORA BOBIR KIZI**
Violation of procedural time limits in judicial practice and the annulment of court decisions

12.00.06 – THE LAW OF NATURAL RESOURCES. AGRARIAN LAW. ENVIRONMENTAL LAW

- 69 **NISHONOV ABDULLOH UBAYDULLOH UGLI**
Improvement of the legal procedure for the use of land plots in the territory of protected zones

12.00.08 – CRIMINAL LAW. CRIMINAL-EXECUTIVE LAW

- 79 **JUMANIYOZOVA ZARNIGOR MAKHAMMADI KIZI**
The object and subject of human trafficking: a criminal-legal analysis

12.00.10 – INTERNATIONAL LAW

- 90 **MADAMINOVA DURDONA ISKANDAROVNA**
Problems of legal regulation of migration processes: the example of the USA
- 105 **MUSAEV DJAMALIDDIN KAMALOVICH**
Innovative artificial intelligence algorithms in anti-drug security strategies
- 113 **MAKHAMATOV MAKHMUD MAKHAMATAMINOVICH**
Modern trends in personal data protection and prospects for improving the legislation of Uzbekistan
- 122 **KHODJAEVA AZIZA BAKHTIYOROVNA**
International legal regulation of sustainable agriculture: the FAO and IFAD model in Uzbekistan
- 131 **XOLMIRZAYEVA SHOKISTA ARZIQL KIZI**
Issues of combating illegal migration within the framework of the international organization for migration

12.00.12 – CORRUPTION PROBLEMS

- 139 **MIRZAEV RAHMATULLA IBODULLAYEVICH**
Organizational factors of implementing artificial intelligence in the field of anti-corruption
- 150 **MUSASHAYKHOV KARIMJON KHUSANKHANOVICH**
Corruption factors in administrative management processes in the field of professional sports: problems and ways to eliminate them
- 159 **AHMADOV ALIMARDON AKHMADOVICH**
The nexus between asset recovery and corruption perceptions index: Japan’s experience and implications for Uzbekistan

12.00.13 – HUMAN RIGHTS

- 175 **MUKHITDINOVA FIRYUZA ABDURASHIDOVNA, MAMASOLIYEV SAIDAKMAL SAIDAKBAROVICH**
Development of the human rights generation theory: issues of transition from traditional rights to digital rights
- 186 **ODILOV JAMSHID BOBIRMIRZO UGLI**
International legal aspects of ensuring human environmental rights
-
- 195 **RUZINAZAROV SHUKHRAT NURALIYEVICH**
A Jurist Honored for Her Commitment to Science and Justice
(Dedicated to the bright memory of Mamlakat Vosiqova)

Kelib tushgan / Получено / Received: 16.01.2026
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 23.02.2026
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 25.03.2026

DOI: <https://dx.doi.org/10.51788/tsul.rols.2025.10.1./AJPV8098>

UDC: 347.932(045)(575.1)

SUD AMALIYOTIDA PROTSESSUAL MUDDATLAR BUZILISHI VA SUD QARORLARINI BEKOR QILISH

Odilova Sitora Bobir qizi,

Toshkent davlat yuridik universiteti
mustaqil izlanuvchisi

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5440-6717>

e-mail: sodilova41@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada sud amaliyotida protsessual muddatlarning buzilishi holatlari va ularning sud qarorlarini bekor qilishga olib keluvchi omil sifatidagi ahamiyati tahlil qilingan. Tadqiqot ishida protsessual muddatlarga rioya qilmaslik sud ishlarini asossiz ravishda cho'zishga, protsessual huquqlarning cheklanishiga va natijada apellyatsiya va kassatsiya instansiyasida sud qarorlarining bekor qilinishi yoki o'zgartirilishiga olib kelishi asoslantirilgan. Tadqiqotning dolzarbligi sud amaliyotida ishlarni ko'rish muddatlarining buzilishi, o'tkazib yuborilgan muddatlarni tiklash masalasiga yagona yondashuvning mavjud emasligi, shuningdek, protsessual normalarning bir xilda qo'llanmasligi oqibatida sud qarorlarining barqarorligi yetarli darajada ta'minlanmayotganligi bilan izohlanadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi protsessual muddatlarning buzilish sabablarini aniqlash va bunday buzilishlarning sud qarorlarini bekor qilishga ta'sirini ochib berish hamda sud amaliyotida protsessual intizomni mustahkamlashga qaratilgan ilmiy asoslantirilgan takliflar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot jarayonida normativ-huquqiy tahlil, qiyosiy-huquqiy metod, sud amaliyotini o'rganish, doktrinal tahlil usullaridan foydalanilgan. Maqolada protsessual muddatlar buzilishining tashkiliy, subyektiv va huquqiy omillari aniqlangan, sudyalarning ish yuklamasi, protsess ishtirokchilarining protsessual xatti-harakatlari, normativ-huquqiy aniqlikning yo'qligi sud qarorlarini bekor qilishga olib keladigan asosiy sabablar sifatida tahlil qilingan. Germaniya va Niderlandiya sud amaliyoti bilan qiyosiy tahlil shuni ko'rsatadiki, sud qarorlarining barqarorligini ta'minlashda protsessual muddatlarga qat'iy rioya qilish muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari asosida protsessual muddatlarning raqamli monitoringi, muddatlarni tiklash mezonlarini aniqlashtirish, sudyalarning ish yuklamasini optimallashtirish, protsessual suiiste'molliklar uchun javobgarlikni kuchaytirishga oid takliflar ilgari surilgan. Mazkur xulosalar sud amaliyotini takomillashtirish va sud qarorlarini bekor qilishni kamaytirishga xizmat qilishi mumkin.

Kalit so'zlar: protsessual muddatlar, fuqarolik protsessi, sud amaliyoti, protsessual intizom, sud faoliyatining samaradorligi, huquqiy aniqlik, muddatlarni tiklash

НАРУШЕНИЕ ПРОЦЕССУАЛЬНЫХ СРОКОВ В СУДЕБНОЙ ПРАКТИКЕ И ОТМЕНА СУДЕБНЫХ РЕШЕНИЙ

Одилова Ситора Бобир кизи,
самостоятельный соискатель

Ташкентского государственного юридического университета

Аннотация. В данной статье анализируются случаи нарушения процессуальных сроков в судебной практике и их значение как фактора, приводящего к отмене судебных

решений. В исследовании обосновано, что несоблюдение процессуальных сроков приводит к необоснованному затягиванию судебного разбирательства, ограничению процессуальных прав участников процесса и, как следствие, к отмене либо изменению судебных решений в апелляционной и кассационной инстанциях. Актуальность исследования обусловлена тем, что в судебной практике нередко допускается нарушение сроков рассмотрения дел, отсутствует единый подход к вопросам восстановления пропущенных сроков, а также наблюдается неодинаковое применение процессуальных норм, что в конечном итоге отрицательно сказывается на стабильности судебных решений. Основной целью исследования является выявление причин нарушения процессуальных сроков, раскрытие влияния таких нарушений на отмену судебных решений, а также разработка научно обоснованных предложений, направленных на укрепление процессуальной дисциплины в судебной практике. В ходе исследования применялись методы нормативно-правового анализа, сравнительно-правовой метод, изучение судебной практики и доктринальный анализ. В статье выявлены организационные, субъективные и правовые факторы нарушения процессуальных сроков. В качестве основных причин, приводящих к отмене судебных решений, проанализированы высокая нагрузка на судей, процессуальное поведение участников процесса, а также недостаточная определённости нормативно-правового регулирования. Сравнительно-правовой анализ судебной практики Германии и Нидерландов показывает, что строгие требования к соблюдению процессуальных сроков играют важную роль в обеспечении устойчивости судебных решений. По результатам исследования предложены меры по внедрению цифрового мониторинга процессуальных сроков, уточнению критериев восстановления пропущенных сроков, оптимизации нагрузки на судей, а также усилению ответственности за злоупотребление процессуальными правами. Сделанные выводы могут способствовать совершенствованию судебной практики и снижению числа отменённых судебных решений.

Ключевые слова: процессуальные сроки, гражданский процесс, судебная практика, процессуальная дисциплина, эффективность судебной деятельности, правовая определённости, восстановление сроков

VIOLETION OF PROCEDURAL TIME LIMITS IN JUDICIAL PRACTICE AND THE ANNULMENT OF COURT DECISIONS

Odilova Sitora Bobir kizi,

Independent Researcher at Tashkent State University of Law

Abstract. *This article analyzes cases of violation of procedural deadlines in judicial practice and their significance as a factor leading to the cancellation of court decisions. In the research work, it is substantiated that non-compliance with procedural deadlines leads to unjustified prolongation of court cases, restriction of procedural rights, and, as a result, cancellation or modification of court decisions in the appellate and cassation instances. The relevance of the research is explained by the fact that in judicial practice, due to violations of the deadlines for consideration of cases; the lack of a unified approach to the issue of restoring missed deadlines; and the uneven application of procedural norms, the stability of court decisions is not sufficiently ensured. The main goal of the research is to identify the causes of violations of procedural deadlines and to reveal the impact of such violations on the annulment of court decisions, as well as to develop scientifically based proposals aimed at strengthening procedural discipline in judicial practice. In the research process, methods of normative-legal analysis, comparative-legal method, study of judicial practice, and doctrinal analysis were used. The article identifies the organizational, subjective, and legal factors of violation of procedural deadlines and analyzes the workload of judges, the procedural actions of the participants in the process, and the lack of regulatory and legal clarity as the main reasons leading to the cancellation of court decisions. A comparative analysis with the judicial practice of Germany and the Netherlands shows that strict adherence to procedural deadlines is important in ensuring the stability of court decisions. Based on the*

research results, proposals were put forward for digital monitoring of procedural deadlines, clarifying the criteria for restoring deadlines, optimizing the workload of judges, and strengthening responsibility for procedural abuses. These conclusions can serve to improve judicial practice and reduce the cancellation of court decisions.

Keywords: *procedural deadlines, civil proceedings, judicial practice, procedural discipline, judicial efficiency, legal certainty, restoration of deadlines*

Kirish

Fuqarolik protsessida protsessual muddatlar instituti sud ishlarini yuritishning eng muhim va ajralmas tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Ushbu muddatlar sud jarayoni-ning izchil, tartibli va samarali tashkil etilishini ta'minlaydi, ishlarning asossiz cho'zib yuborilishining oldini olishga xizmat qiladi. Protsessual muddatlar sud va protsess ishtirokchilari tomonidan amalga oshiriladigan harakatlarning aniq muddatlarini belgilaydi, bu esa sud ishlarini oqilona muddatlarda ko'rib chiqish imkonini beradi.

Sud qarorlarining qonuniyligi va asosligini ta'minlashda muddatlarga qat'iy rioya qilish muhim rol o'ynaydi. Chunki protsessual harakatlarning belgilangan muddatda amalga oshirilishi taraflarning teng huquqliligi prinsipini ro'yobga chiqaradi, ularga o'z huquq va manfaatlarini to'liq va samarali himoya qilish imkonini beradi. Aksincha, muddatlarning buzilishi ba'zi taraflarning protsessual ustunlikka ega bo'lishiga, boshqalari esa o'z huquqlaridan to'liq foydalana olmasligiga olib kelishi mumkin. Bu holat odil sudlov tamoyillariga zid bo'lib, sud jarayonida muvozanat buzilishiga olib keladi (Tsukanov, 2022).

Sud amaliyotining tahlili shuni ko'rsatadiki, protsessual muddatlarga rioya qilmaslik ko'plab salbiy oqibatlarga olib keladi. Xususan, ishlarni belgilangan muddatlarda ko'rib chiqmaslik sud muhokamasining cho'zilishiga olib keladi, bu esa fuqarolarning sud himoyasidan o'z vaqtida foydalanish huquqini cheklaydi. Natijada sud qarorlarining barqarorligi pasayadi, ayrim hollarda esa ishlar yuqori turuvchi sudlar tomonidan ko'rib chiqiladi yoki bekor qilinadi.

Bundan tashqari, protsessual muddatlarning buzilishi ham sud tizimiga bo'lgan ishonchning pasayishiga olib keladi. Fuqarolar sud muhokamasining asossiz ravishda cho'zilayotgani, qarorlar keyinga surilayotgani yoki muddatlarga turlicha yondashilayotganini ko'rganda, sud hokimiyatining samaradorligi va adolatliligiga shubha bilan qaray boshlaydi. Shu bois protsessual muddatlarga rioya qilmaslik oqibatlarini nafaqat protsessning alohida ishtirokchilarining huquq va manfaatlariga, balki sud hokimiyatining obro'si va nufuziga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Shu nuqtayi nazardan, fuqarolik protsessida protsessual muddatlar institutining samarali ishlashini ta'minlash, ularning buzilishiga olib kelayotgan sabablarni aniqlash va bartaraf etish, shuningdek, muddatlarga rioya qilinishi ustidan samarali nazorat mexanizmlarini joriy etish bugungi sud-huquq islohotlarining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Metodlar

Mazkur tadqiqotni amalga oshirish jarayonida fuqarolik protsessida protsessual muddatlarning buzilishi va uning sud qarorlariga ta'sirini har tomonlama va chuqur o'rganish maqsadida kompleks ilmiy metodlardan foydalanilgan. Tadqiqot metodologiyasi huquqiy hodisalarni tizimli, mantiqiy va qiyosiy tahlil qilishga asoslangan bo'lib, nazariy xulosalar va amaliy materiallar uyg'unlikda olib borilgan.

Avvalo, normativ-huquqiy tahlil metodi qo'llandi. Ushbu metod yordamida O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik protsessual kodeksining protsessual muddatlarga oid normalari, ularning mazmuni, qo'llanish

mexanizmlari hamda sud amaliyotida yuzaga kelayotgan muammolar o'rganildi. Shuningdek, odil sudlovni amalga oshirishda oqilona muddat tamoyiliga oid xalqaro-huquqiy normalar va xalqaro standartlar tahlil qilinib, milliy qonunchilik bilan taqqoslandi.

Tadqiqotda qiyosiy-huquqiy tahlil metodi muhim o'rin egalladi. Mazkur metod yordamida Germaniya, Rossiya va Fransiya fuqarolik protsessida protsessual muddatlarning belgilanishi, ularga rioya etilishi, muddatlar buzilishining huquqiy oqibatlarini o'rganilgan. Ushbu mamlakatlar tajribasini tahlil qilish orqali protsessual intizomni ta'minlashning samarali mexanizmlari aniqlandi va ularni milliy sud tizimida qo'llash imkoniyatlari baholandi.

Bundan tashqari, sud amaliyotini tahlil qilish metodi qo'llanib, O'zbekiston sudlarining protsessual muddatlarni buzish bilan bog'liq qarorlari o'rganildi. Sud qarorlarini tahlil qilish orqali muddatlarning buzilishiga olib keladigan asosiy omillar, sudlarning ushbu ishlarga munosabati va qarorlarning barqarorligiga ta'siri aniqlandi. Bu metod tadqiqotning amaliy ahamiyatini oshirishga xizmat qilgan.

Shuningdek, tadqiqot davomida doktrinal tahlil metodidan foydalanildi. Fuqarolik protsessual huquqi sohasidagi yetakchi mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy qarashlari, konseptual yondashuvlari va xulosalari umumlashtirildi. Doktrinal tahlil orqali protsessual muddatlar institutining nazariy asoslari chuqurlashtirilib, mavjud ilmiy yondashuvlar tanqidiy ko'rib chiqildi (European Court of Human Rights, 2010).

Yuqorida keltirilgan metodlarning kompleks qo'llanishi tadqiqotning ilmiy asoslanganligini ta'minlab, muammoni nazariy va amaliy jihatdan har tomonlama yoritish imkonini berdi.

Natijalar

O'tkazilgan tadqiqot natijalari fuqarolik protsessida protsessual muddatlarga rioya qilinmasligi tizimli muammo ekanini

ko'rsatdi. Sud amaliyoti tahlili shuni tasdiqlaydiki, muddatlarning buzilishi ko'pincha ishlarning asossiz cho'zilishiga, protsessual huquqlarning to'liq amalga oshirilmasligiga hamda sud qarorlarining qayta ko'rib chiqilishiga olib kelmoqda.

Aniqlanishicha, protsessual muddatlarning buzilishi sud qarorlarining barqarorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Xususan, apellyatsiya va kassatsiya instansiyalarida qarorlarning bekor qilinishi yoki o'zgartirilishiga sabab bo'layotgan holatlarning muhim qismi aynan protsessual muddatlarga rioya etilmasligi bilan bog'liq. Bu esa sud amaliyotida huquqiy aniqlik va izchillik tamoyillarining yetarli darajada ta'minlanmayotganidan dalolat beradi.

Tadqiqot davomida protsessual muddatlar buzilishining uchta asosiy guruhi – tashkiliy, subyektiv va huquqiy omillar mavjudligi aniqlanib, ularning har biri sud faoliyati samaradorligiga turlicha darajada ta'sir ko'rsatishi ilmiy jihatdan asoslab berildi. Xususan, sudyalarning ish yuklamasining yuqoriligi va ekspertiza jarayonlarining sustligi tashkiliy omillar sifatida ustuvor ahamiyat kasb etishi aniqlandi.

Shuningdek, sud jarayonini qasddan cho'zishga qaratilgan xatti-harakatlar va normativ-huquqiy aniqlikning yo'qligi protsessual muddatlar intizomini zaiflashtiruvchi asosiy omillar sifatida qayd etildi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, ushbu omillarni bartaraf etmasdan turib, sud qarorlarining barqarorligini ta'minlash qiyin.

Muhokama

Fuqarolik protsessida protsessual muddatlarga rioya qilmaslik sud jarayonining umumiy samaradorligiga bevosita va sezilarli salbiy ta'sir ko'rsatadi. Xususan, protsessual harakatlarning belgilangan muddatda amalga oshirilmasligi ishlarning o'z vaqtida ko'rilishiga to'sqinlik qiladi, sud muhokamasining asossiz ravishda cho'zilishiga olib keladi, sud qarorlarining barqarorligini pasaytiradi. Natijada fuqarolarning o'z huquqlari va

qonuniy manfaatlarini sud orqali o'z vaqtida himoya qilish imkoniyati cheklanmoqda, bu esa odil sudlovning asosiy tamoyillariga zid bo'lgan vaziyatni yuzaga keltirmoqda.

O'zbekiston sud amaliyoti tahlili shuni ko'rsatadiki, protsessual muddatlarning buzilishi alohida yoki tasodifiy holatlar bilan izohlanmaydi. Aksincha, mazkur muammo tizimli xarakterga ega bo'lib, uning ortida bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lgan bir qator omillar majmui mavjud. Sud qarorlarini, ish yuritish materiallarini va amaliy statistik ma'lumotlarni o'rganish shuni ko'rsatadiki, muddatlarning buzilishi ko'pincha bir nechta omillarning bir vaqtda namoyon bo'lishi natijasida yuzaga keladi (Kuchkarov, 2019).

Ilmiy tadqiqotlar va sud amaliyotidan kelib chiqib, mazkur omillarni uchta asosiy guruhga ajratish mumkin: *tashkiliy, subyektiv va huquqiy omillar*. Ushbu tasnif muammoni tizimli tahlil qilish, uning yuzaga kelish sabablarini aniq belgilash va samarali yechimlarni ishlab chiqish imkonini beradi.

Tashkiliy omillar sud tizimining ichki faoliyati bilan bog'liq bo'lib, sudyalarning ish yuklamasining yuqoriligi, ishlarni taqsimlash mexanizmlarining yetarli darajada samarali emasligi, sud jarayonlarining to'liq raqamlashtirilmaganligi, ekspert va boshqa yordamchi muassasalar faoliyatida sustkashlikka yo'l qo'yilmoqda. Bu omillar ko'p hollarda sud muhokamasining cho'zilib ketishiga, protsessual muddatlarning buzilishiga sabab bo'lmoqda.

Protsessual muddatlarga rioya etilmasligining asosiy sabablaridan biri sud tizimida mavjud bo'lgan tashkiliy muammolar bilan bog'liqdir. Eng avvalo, sudyalarning ish yuklamasining haddan tashqari yuqoriligi sud ishlarini belgilangan muddatlarda ko'rib chiqishga jiddiy to'sqinlik qilmoqda.

Amaliyot shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston sharoitida bitta sudyaga bir vaqtning o'zida birlashtirilgan ishlar soni ko'plab rivojlangan davlatlar ko'rsatkichidan sezilarli darajada yuqori. Natijada sudya ishlarni chuqur va o'z

vaqtida ko'rib chiqishga ulgurmaydi, bu esa ish yuritish muddatlarining cho'zilishiga olib keladi.

Shu bilan birga, sud ish yurituvining raqamli texnologiyalar bilan yetarli darajada ta'minlanmaganligi ham muhim omillardan biri hisoblanadi. Axborot tizimlarining to'liq integratsiyalashmagani, ayrim protsessual jarayonlarning hanuzgacha an'anaviy, qo'lda bajarilishi hamda muddatlar tugashi haqida sudya va protsess ishtirokchilarini avtomatik xabardor qiluvchi mexanizmlarning mavjud emasligi muddatlar o'tib ketishini o'z vaqtida aniqlash imkoniyatini cheklamoqda.

Bundan tashqari, sud jarayonlarida muhim ahamiyatga ega bo'lgan ekspertiza institutining faoliyatida ham qator muammolar mavjud. Ko'plab fuqarolik ishlarida ekspert xulosasi hal qiluvchi dalil sifatida namoyon bo'ladi. Biroq ekspert muassasalarining moddiy-texnik imkoniyatlari cheklanganligi, mutaxassislarining ortiqcha yuklamasi hamda ayrim hollarda malaka yetishmasligi ekspert xulosalarining belgilangan muddatdan kech tayyorlanishiga sabab bo'lmoqda. Bu holat sud ishlarining uzoq muddatga cho'zilib ketishiga, ayrim hollarda esa ishlarning yillar davomida yakunlanmasligiga olib keladi.

Subyektiv omillar esa protsess ishtirokchilarining xatti-harakatlari bilan bog'liq bo'lib, taraflarning jarayonni ataylab cho'zishga urinishi, advokatlar yoki vakillarning protsessual majburiyatlarni lozim darajada bajarmasligi, dalillarni o'z vaqtida taqdim etmaslik holatlari orqali namoyon bo'ladi. Bunday xatti-harakatlar sud jarayonining muvozanatini buzib, sudning tezkor va adolatli qaror qabul qilishiga to'sqinlik qiladi.

Protsessual muddatlarning buzilishi nafaqat sud tizimining tashkiliy holatiga, balki sud protsessida ishtirok etuvchi shaxslarning xatti-harakatlariga ham bevosita bog'liq. Mazkur omillar orasida taraflarning sud jarayonini qasddan sekinlashtirishga qaratilgan harakatlari alohida e'tiborga loyiq. Ayrim hollarda taraflar vaqtni tejash, hal qiluv qarorining

ijrosini kechiktirish yoki protsessual ustunlikka erishish maqsadida sud jarayonini sun'iy ravishda uzaytirishga harakat qilishadi.

Shuningdek, vakillar va advokatlarning protsessual majburiyatlarga nisbatan yetarlicha javobgar emasligi muddatlarning buzilishiga olib kelmoqda. Dalillarni belgilangan vaqtda taqdim etmaslik, sud majlisiga uzrsiz sabablarga ko'ra kelmaslik, huquqiy yordamni lozim darajada ko'rsatmaslik natijasida sud muhokamasini kechiktirish holatlari kuzatilmoqda. Bunday harakatlar nafaqat sud jarayonining tezligini pasaytiradi, balki sudning obyektiv va adolatli qaror qabul qilish imkoniyatini ham cheklaydi.

Huquqiy omillar esa amaldagi qonunchilikdagi normativ aniqlikning yetishmasligi bilan bog'liqdir. Xususan, protsessual muddatlarni tiklash mezonlarining aniq belgilanmaganligi, ayrim normalarning turlicha talqin qilinishi sudlar amaliyotida bir xillikning yo'qligiga olib keladi. Bu esa huquqiy barqarorlik va sud qarorlarining izchilligi tamoyillariga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Protsessual muddatlarga rioya qilmaslikka olib keluvchi yana bir muhim omil amaldagi normativ-huquqiy tartibga solishdagi aniqlik yetishmasligi bilan izohlanadi. Xususan, muddatlarni tiklash to'g'risidagi normalarning umumiy xususiyatga ega ekanligi ularni sudlar tomonidan turlicha talqin qilinishiga zamin yaratadi. Fuqarolik protsessual kodeksida muddatlarni tiklashning asosiy qoidalari belgilangan bo'lsa-da, "uzrli sabab" tushunchasining aniq huquqiy mezonlari mavjud emasligi sud amaliyotida yagona yondashuvni shakllantirishga to'sqinlik qilmoqda.

Bundan tashqari, ayrim protsessual normalarning sharhlash uchun ochiqligi bir xil huquqiy vaziyatlarda turli sudlar tomonidan bir-biridan farq qiluvchi qarorlar qabul qilinishiga olib keladi. Bu sud qarorlarining izchilligi va huquqiy barqarorligi tamoyillariga putur yetkazishi, fuqarolarning sud tizimiga bo'lgan ishonchini susaytirishi mumkin.

Shu sababli, protsessual muddatlarning buzilishi masalasi nafaqat alohida protsessual kamchilik, balki sud tizimi faoliyati samaradorligi va odil sudlovni ta'minlash bilan bevosita bog'liq murakkab muammo sifatida baholanishi lozim.

Xorijiy davlatlar sud amaliyoti tahlili shuni ko'rsatadiki, protsessual muddatlarga qat'iy rioya etish sud tizimi samaradorligining muhim ko'rsatkichlaridan biri hisoblanadi. Xususan, Yevropa mamlakatlari tajribasida sud jarayonlarini oqilona muddatlarda yakunlashga alohida e'tibor qaratiladi. Germaniya va Niderlandiya kabi davlatlarda fuqarolik ishlari, qoida tariqasida, nisbatan qisqa muddatda – o'rtacha bir necha oy davomida ko'rib chiqiladi. Bunday natijalarga erishishda sud ish yurituvini raqamlashtirishning yuqori darajasi, axborot tizimlarining uzluksiz ishlashi, ekspertiza muassasasining tezkor ishlashi, sudyalarning ish yuklamasining mutanosib taqsimlanishi muhim rol o'ynaydi.

MDHga a'zo davlatlarda fuqarolik sud ishlarini yuritishda axborot texnologiyalaridan foydalanish bilan bog'liq muammolar Y.Y. Gribanov (2007) tomonidan "Fuqarolik va arbitraj jarayonida soddalashtirilgan tartibda ish yuritish: Rossiya va Germaniya huquqiy tizimining qiyosiy tahlili" mavzusidagi dissertatsiyasida tadqiq etilgan. M.A. Mitrofanova "Elektron dalillar va arbitraj muhokamasida bevositalik prinsipi" mavzusida (2013), E.V. Zaychenko esa "Fuqarolik va arbitraj jarayonida axborot ta'minoti" mavzusida (2013), A.Y. Lazarev esa "Arbitraj muhokamasida elektron hujjat aylanishidan foydalanishda axborotni himoya qilishni huquqiy ta'minlash" mavzusida tadqiqotlar olib borgan bo'lib, mazkur tadqiqotlarda protsessual muddatlar ustidan doimiy monitoring olib borilishi, muddatlarning buzilishi esa istisno holat sifatida baholanadi. Sud jarayonining har bir bosqichi aniq vaqt chegaralari bilan belgilanib, ushbu chegaralarning buzilishi sudyalarning va boshqa mas'ul shaxslar faoliyatiga baho berishda inobatga olinadi.

Natijada sud qarorlarining barqarorligi va huquqiy aniqlik yuqori darajada ta'minlanadi.

O'zbekiston sud amaliyotida fuqarolik ishlarini ko'rish muddati ko'pincha ancha uzoq bo'ladi. Amaliyotda ishlarni olti oy va undan ortiq muddatda ko'rib chiqish holatlari uchrab turadi. Ba'zi murakkab ishlarda sud jarayoni yanada uzoqroq davom etishi mumkin. Bu holat bitta omil bilan emas, balki tashkiliy kamchiliklar, protsess ishtirokchilarining subyektiv xatti-harakatlari hamda normativ-huquqiy tartibga solishdagi muammolarning birgalikdagi ta'siri bilan izohlanadi.

Shu bois, xalqaro tajriba bilan qiyosiy tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, protsessual muddatlar intizomini kuchaytirish sud tizimining ishonchliligi va samaradorligini oshirishning muhim sharti hisoblanadi. Sud jarayonlarini oqilona muddatlarda yakunlash nafaqat fuqarolarning sud himoyasiga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi, balki sud hokimiyatining nufuzi va adolatli sudlov tamoyillarining to'liq ro'yobga chiqishiga xizmat qiladi.

Xulosa

O'tkazilgan tadqiqot natijalari fuqarolik protsessida protsessual muddatlarga rioya qilinmasligi sud faoliyatining samaradorligiga, sud qarorlarining barqarorligi va huquqiy aniqligiga, shuningdek, taraflarning protsessual huquqlarini to'liq amalga oshirish imkoniyatlariga jiddiy ta'sir ko'rsatishini tasdiqladi. Protsessual muddatlarning buzilishi ishlarning asossiz cho'zilishiga, qarorlarning qayta ko'rib chiqilishiga hamda sud tizimiga bo'lgan ishonchning pasayishiga olib kelmoqda. Shu bois mazkur muammoni bartaraf etish kompleks va tizimli yondashuvni talab etadi.

Avvalo, protsessual muddatlar ustidan samarali nazoratni ta'minlash maqsadida raqamli monitoring mexanizmlarini joriy etish zarur. Sud tizimida raqamlashtirish jarayonlari izchil davom etayotganiga qaramay, mavjud elektron platformalar vaqtini avtomatik nazorat qilish imkoniyatini to'liq

ta'minlamayapti. Bu borada "E-SUD" tizimi doirasida sudya, sud kotibi va protsess ishtirokchilarini muddatlar o'tganligi to'g'risida o'z vaqtida xabardor qiladigan, muddatlar buzilishi holatlarini avtomatik tarzda qayd etib boradigan va sudyalarning faoliyatidagi protsessual intizomni baholash imkonini beradigan avtomatik xronometrajchini joriy etish maqsadga muvofiq. Bunday mexanizm inson omili bilan bog'liq xatolarni kamaytiradi va ishlarni belgilangan muddatlarda ko'rib chiqishga yordam beradi.

Ikkinchi muhim yo'nalish – qonunchilik darajasida muddatlarni tiklash mezonlarini aniq belgilash zarur. Amaldagi Fuqarolik protsessual kodeksida muddatlarni tiklashga oid umumiy qoidalar mavjud bo'lsa-da, "asosli sabab" tushunchasining huquqiy jihatdan aniq talqin etilmaganligi sud amaliyotida ayni bir holatlarga turlicha baho berilishiga sabab bo'lmoqda. Shuning uchun ham muddatni tiklash mumkin bo'lgan holatlar qonunda muayyan ro'yxat tarzida mustahkamlanishi va subyektiv sabablar – vakilning beparvoligi, harakatsizligi yoki noto'g'ri harakatlari – muddatni tiklash uchun asos bo'la olmasligi qat'iy belgilab qo'yilishi lozim. Bu sud amaliyotida yagona yondashuvni ta'minlaydi va huquqiy aniqlikni oshiradi.

Uchinchi yo'nalish sudyalarning ish yuklamasini optimallashtirish bilan bog'liq. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, sudyalarga bir vaqtning o'zida haddan tashqari ko'p ish birlashtirilishi protsessual muddatlarning buzilishiga sabab bo'layotgan asosiy omillardan biridir. Mazkur muammoni bartaraf etish uchun ishlarni avtomatik va adolatli taqsimlash mexanizmlarini takomillashtirish, murakkab ishlar uchun alohida vaqt normativlarini joriy etish, shuningdek, sudyalarning sonini oshirish yoki yordamchi xodimlar institutini kengaytirish maqsadga muvofiqdir. Ish yuklamasining kamayishi sudyalarga ishlarni puxta va o'z vaqtida ko'rib chiqish imkonini beradi.

To'rtinchi muhim chora sifatida protsess ishtirokchilarining mas'uliyatini kuchaytirish

zarur. Amaliyotda shunday holatlar uchraydi-ki, ba'zi taraflar va ularning vakillari qasddan sud muhokamasini cho'zishga, dalillarni kechikib taqdim etishga yoki sudga kelmaslikka harakat qiladilar. Ushbu xatti-harakatlar sud ishlarini samarali olib borishga jiddiy to'sqinlik qilmoqda. Shu bois, protsessni sun'iy ravishda cho'zishga qaratilgan xatti-harakatlar uchun javobgarlik choralari kuchaytirish, jarimalar miqdorini oshirish, advokatlarning protsessual majburiyatlarni bajarmaganligi uchun intizomiy mexanizmlarini takomillashtirish zarur. Bu sud jarayonida protsessual intizomni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Beshinchi yo'nalish ekspertiza muassasi faoliyati samaradorligini oshirish bilan bog'liq. Ko'plab fuqarolik ishlarida ekspert xulosasi hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lsa-da, uning belgilangan muddatdan kechikib taqdim etilishi sud muhokamasining cho'zilib

ketishiga sabab bo'ladi. Shu munosabat bilan ekspertiza o'tkazishning qat'iy me'yoriy muddatlarini belgilash, asossiz kechiktirganlik uchun javobgarlikni kuchaytirish, ekspertiza muassasalarining moddiy-texnika bazasini mustahkamlash, murakkab ishlar bo'yicha qo'shimcha mutaxassislarni jalb qilish mexanizmlarini joriy etish maqsadga muvofiqdir. Ushbu chora-tadbirlar ekspertiza jarayonini tezlashtirish va sud ishlarini umumiy ko'rib chiqish muddatini qisqartirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Umuman olganda, protsessual muddatlarga rioya etilishini ta'minlash sud tizimi faoliyati samaradorligi, odil sudlov va huquqiy barqarorlikni mustahkamlashning muhim sharti hisoblanadi. Taklif etilayotgan chora-tadbirlarning izchil amalga oshirilishi fuqarolik sudlovida protsessual intizomni mustahkamlash, sud qarorlarining sifati va barqarorligini oshirishga xizmat qiladi.

REFERENCES

1. Council of Europe. (2022). *European judicial systems: Efficiency and quality of justice* [Report]. <https://rm.coe.int/1680304c4e>
2. Esanova, Z. N. (2024). *Fuqarolik protsessual huquqi [Civil procedural law]*. TSUL Publ.
3. European Court of Human Rights. (2010). *Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights*. Strasbourg.
4. Gribov, Yu. Yu. (2007). *Rassmotrenie del v uproschennom poryadke v grazhdanskom i arbitrazhnom protsesse: sravnitelnyy analiz pravovykh sistem Rossii i Germanii [Simplified proceedings in civil and arbitration processes: A comparative analysis of the legal systems of Russia and Germany]* (Abstract of Doctoral dissertation). Tomsk State University.
5. Havel, B. F., & Sanchez, G. J. (2018). Procedural efficiency and judicial accountability. *Journal of Law and Courts*, 6(2), 221–245.
6. Kuchkarov, X. A. (2019). *Fuqarolik protsessida ishlarni soddalashtirilgan tartibda ko'rishning huquqiy asoslarini takomillashtirish [Improvement of legal foundations for simplified civil procedure]* [Abstract of Doctoral Dissertation]. HTI.
7. Mamasiddiqov, M. (2014). *Fuqarolik protsessual huquqi [Civil procedural law]*. TSUL Publ.
8. Mitrofanova, M. A. (2013). *Elektronnye dokazatelstva i printsip neposredstvennosti v arbitrazhnom protsesse [Electronic evidence and the principle of immediacy in the arbitration process]* (Abstract of Doctoral dissertation). Saratov State Law Academy. <https://www.dissercat.com/content/elektronnye-dokazatelstva-i-printsip-neposredstvennosti-v-arbitrazhnom-protsesse>

9. Otcheskaya, T. I., & Afanasyeva, T. I. (2019). Usloviya vosstanovleniya sroka dlya apellyatsionnogo obzhalovaniya v grazhdanskom protsesse po khodataystvu litsa, ne uchastvovavshego v dele [Conditions for restoring the deadline for an appellate appeal in civil proceedings at the request of a person not involved in the case]. *Prologue: Journal of Law, (4)*, 31–39.
10. Porokhov, M. Yu. (2021). Otdelnye voprosy, vznikayushchie pri peresmotre sudebnykh aktov v grazhdanskom sudoproizvodstve [Selected issues arising during the review of judicial acts in civil proceedings]. In L. V. Voytovich (Ed.), *Peresmotr sudebnykh aktov po grazhdanskim i administrativnym delam: problemy normativnogo regulirovaniya, ofitsialnogo tolkovaniya i pravoprimereniya* [Review of judicial acts in civil and administrative cases: Problems of regulatory control, official interpretation, and law enforcement] (p. 171). Asterion. <https://nwb.rgup.ru/rimg/Nauka/Seminar%20and%20conf/17.06.2021/Sbornik%2017.06.2021.pdf>
11. Rakhmanova, M. A., & Shumov, P. V. (2019). Nagruzka na sudey i kachestvo pravosudiya. *Bulletin of Science and Practice, 5(10)*, 213–216. <https://doi.org/10.33619/2414-2948/47/27>
12. Republic of Uzbekistan. (2018). *Civil Procedure Code of the Republic of Uzbekistan*. Lex.uz. <https://lex.uz/ru/docs/-3517337>
13. Semenova, Y. O. (2021). Procedural deadlines in civil law. *International Journal of Humanities and Natural Sciences, 9(2)*, 168–171.
14. Tsukanov, S. S. (2022). *Osobennost sudebnoy sistemy: printsip zakonnosti* [The Peculiarity of the Judicial System: the Principle of Legality]. *Proceedings of the All-Russian Scientific and Practical Conference*. Conference presentation (pp. 169–173). Khabarovsk.
15. Umarova, M. Kh. (2019). Problema sistemicheskogo narusheniya protsessualnykh srokov v grazhdanskom sudoproizvodstve [The problem of systematic violation of procedural deadlines in civil litigation]. *Young Scientist, (46)*, 207–208.
16. Zaychenko, E. V. (2013). *Informatsionnoe obespechenie v grazhdanskom i arbitrazhnom protsesse* [Information support in civil and arbitration proceedings] (Unpublished Abstract of Candidate Thesis). Lomonosov Moscow State University.
17. Zuckerman, A. A. S. (2025). *Zuckerman on civil procedure: Principles of practice* [Monograph]. Sweet & Maxwell. https://books.google.com/books/about/Zuckerman_on_Civil_Procedure.html?id=GeS60QEACAAJ

YURIDIK FANLAR AXBOROTNOMASI ВЕСТНИК ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК REVIEW OF LAW SCIENCES

Huquqiy ilmiy-amaliy jurnal
Правовой научно-практический журнал
Legal scientific-practical journal

2026-yil 1-son

VOLUME 10 / ISSUE 1 / 2026

DOI: [HTTPS://DX.DOI.ORG/10.51788/TSUL.ROLS.2025.10.1](https://dx.doi.org/10.51788/TSUL.ROLS.2025.10.1)